

УДК 368.2:338.47:656.13

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СТРАХУВАННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ**Чупіков А.А.***Київський національний торговельно-економічний університет*

У статті розглянуто поняття економічної безпеки підприємства, досліджено і класифіковано дестабілізуючі чинники впливу на її рівень на прикладі підприємства автотранспортної галузі. Виявлено специфічні негативні фактори впливу на діяльність автотранспортних організацій, такі, як аварії, крадіжки і угони. Проаналізовано динаміку дорожньо-транспортних подій за період 2012-2017 рр. і крадіжок авто за період 2012-2016 рр. та визначено негативну тенденцію збільшення таких випадків. Запропоновано організаційно-економічний механізм ліквідації наслідків надзвичайних інцидентів та відшкодування нанесених збитків, основним елементом якого є страхування. Розглянуто поняття автострашування і страхування вантажів. Зроблено висновок про ефективність його використання задля забезпечення стабільності транспортного процесу, запобігання вилученню з обігу значної кількості фінансових ресурсів та підвищення якості фінансового планування фірм автоперевізників.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, дестабілізуючі фактори, автотранспортне підприємство, аварії, крадіжки, угони, автострашування, страхування вантажів

UDC 368.2:338.47:656.13

USE OF INSURANCE ELEMENTS FOR ACHIEVING ECONOMIC SECURITY OF VEHICLE TRANSPORTATIONS**Chupikov A.***Kyiv National University of Trade and Economics*

This article deals with the concept of economic security of the enterprise. The destabilizing factors of influence on its level are investigated and classified on the example of the enterprise of motor transport industry. The specific negative factors which are reacting to the activity of motor transport organizations, such as traffic accidents, hijacking and steal, were revealed. The dynamics of road accidents for the period of 2012-2017 and automobile theft during the period of 2012-2016 were analyzed and the negative tendency of increase of those cases was determined. The organizational and economic mechanism of liquidation of consequences of emergency incidents and compensation of incurred losses, the main element of which is insurance, is offered. The concept of car insurance and cargo insurance is considered. The conclusion is made on the effectiveness of its use for ensuring the stability of the transport process, preventing the exception of a significant amount of financial resources from circulation

and improving the quality of financial planning of carriers companies.

Keywords: economic security of the enterprise, destabilizing factors, motor transport enterprise, accidents, hijacking, theft, auto insurance, cargo insurance

Актуальність проблеми. Транспортна система України, перебуваючи в умовах ринкових відносин, активно запозичує досвід європейських компаній, які пред'являють особливо жорсткі конкурентні умови, отже, сучасний ринок перевезень знаходиться у стадії розвитку та інтенсифікації процесів обороту вантажів і переміщення людей. Незважаючи на низку негативних ендегенних факторів, таких, як інфляція, фінансова криза, недосконалість законодавчого апарату, послаблення економічної активності, роль транспортних і експедиційних підприємств неодмінно зростає. Особливо великим в умовах розбудови складних соціально-економічних відносин є значення автотранспортних організацій, які мають гарантувати пряму, надійну доставку вантажів і пасажирів, що є одним із важливих принципів ефективного функціонування економіки країни. Тому актуальними є виявлення механізмів і розробка підходів до забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств. Слід також зазначити необхідність їх чіткого впровадження у діяльність компаній автоперевізників з метою швидкого усунення можливих загроз та небезпек, зменшення ризиків, та гарантування стабільного функціонування і ефективного розвитку транспортних організацій.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням процесу забезпечення економічної безпеки підприємства займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Іванюта Т.М. [1], Сумець О.М., Тумар М.Б. [2], Ортинський В.Л. [3], Довбня С.Б. [4], Нікітіна А. В. [5], Варналій З.С. [6] та інші. Щодо вивчення економічної безпеки в галузі автотранспортних перевезень, можна виділити праці таких фахівців, як Дулеба Н. В. [7], Пушкар Т. А. [8], Близнюк А.О. [9].

Огляд наукових публікацій стосовно даної проблематики показав, що, незважаючи на безперечну актуальність питання забезпечення економічної безпеки транспортної галузі в цілому і автотранспортного підприємства, як невід'ємної його частини, теоретичні та методологічні підходи не достатньо досліджені і потребують удосконалення, подальшого вивчення і адаптації до сучасних умов.

Метою статті є аналіз негативних факторів впливу на рівень економічної безпеки автотранспортних перевезень та виявлення організаційних механізмів протидії їм.

Викладення основного матеріалу дослідження. Стосовно визначення змісту поняття «економічна безпека підприємства» на сучасному етапі існує велика кількість думок. Узагальнення трактувань окресленого питання провідними вченими, подано в таблиці 1.

Таблиця 1 - Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Думка
О.М. Сумець, М.Б.Тумар “Стратегія сучасного підприємства та його економічна безпека”. Київ - 2008 - 400 С.	Забезпеченням економічної безпеки підприємства є розроблення і реалізація системи заходів, спрямованих на: - запобігання проблемам, що прямо або опосередковано торкаються основної економічної функції підприємства -раціональний вихід із неприємностей (якщо вони все-таки сталися) -забезпечення успішності основної функції підприємства через виявлення ключових факторів успіху і знаходження способів їхнього втілення
Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. — 2008. — №4. — С. 88 – 97	Під економічною безпекою суб’єкта господарської діяльності слід розуміти здатність підприємства до ефективного функціонування (тепер) і успішного розвитку (в майбутньому). Такий стан досягається при найефективнішому використанні ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства, а також відповідності напряму розвитку суб’єкта господарювання основним тенденціям зовнішнього середовища.
Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський “Економічна безпека підприємства” Київ “Центр учбової літератури” 2009 р. - 255 С.	Економічна безпека підприємства - це такий стан господарюючого суб’єкту, при якому він при найбільш ефективному використанні наявності ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин і в основному досягає цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського розвитку. Система ЕБП має бути унікальною на кожному підприємстві, самостійна відокремлена від аналогічних систем інших виробничих одиниць, комплексна, дієва та ефективна.
Гапак Н.М. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства» / Н.М. Гапак, І.В. Дочинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 68-73.	Економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства.

Продовження табл.1

Автор	Думка
Грунин О.А. Экономическая безопасность организации: учеб. пособие / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с	Стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику.
Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін.] – К.: Правова єдність, 2009 . – 544 с.	Захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово- економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення.

Джерело: розроблено автором на основі даних [1-4,14]

Аналіз думок фахівців щодо визначення економічної безпеки підприємства дозволяє виявити спільну рису, а саме, всі вони включають попередження, запобігання, послаблення або захист підприємства від можливих ризиків, небезпек і загроз. Тому, розглядаючи економічну безпеку підприємств, як систему захисту та протидії різного роду викликам, виникає необхідність більш ретельного вивчення даних категорій, обґрунтованого використання засобів їх попередження і нейтралізації та управління наслідками їх дії.

Незважаючи на досить часте застосування у професійних колах, існує багато точок зору щодо визначення суті та об'єктивного розуміння понять «ризик», «небезпека», «загроза». Є.М. Рудніченко, точку зору якого поділяє автор статті, вважає що небезпека – це об'єктивно існуюча реальність, яка може порушити стан рівноваги суб'єктів господарювання, загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії, а ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслідок прийнятого рішення, який може мати позитивний або негативний прояв. [10] Можна узагальнити наведені поняття за принципами впливу та вірогідних наслідків для суб'єкту господарювання і надалі позначати їх, як дестабілізуючі фактори (негативні чинники) впливу на діяльність організації.

Функціонування підприємств в Україні в умовах глобалізації і транснаціоналізації економіки з одного боку та глибокими системними

кризовими явищами з іншого відбувається в умовах невизначеності. Отже, діяльність будь-якої фірми потребує швидкого виявлення факторів, які впливають на економічну безпеку даного підприємства та пошуку методів пристосування до динаміки зовнішнього і внутрішнього середовища шляхом попередження небезпек, швидкого реагування на виклики та нейтралізації загроз. Саме своєчасне виявлення дестабілізуючих факторів, які є реальними або потенційними діями, що заподіють або можуть заподіяти шкоду діяльності підприємства, або зробити її неможливою, дозволяє зменшити або запобігти настанню негативних наслідків, таких, як втрата очікуваного прибутку, майна, грошей, заподіяння шкоди, збитків, нереалізації інтересів, банкрутству та ін.

На сьогоднішній день існує досить багато класифікацій негативних факторів, які впливають на рівень безпеки діяльності організацій. В основному фахівці дотримуються підходу, за яким розділяють зовнішні та внутрішні чинники [11]. Виходячи зі специфічності тематики роботи, розглянемо основні негативні чинники, що безпосередньо впливають на економічну безпеку автотранспортного підприємства. Їх можна розділити на дві категорії: об'єктивні – ті, що виникають без участі й незалежно від бажання суб'єкта господарювання та суб'єктивні - породжені діями людей. Дане розподілення може виглядати наступним чином (рис. 1).

Серед інших, одним із найбільш важливих об'єктивних факторів впливу на безпеку перевезень при використанні авто можна вважати дорожньо-транспортні інциденти. Упродовж останніх років спостерігається швидке кількісне зростання автомобільного парку України та підвищення середнього віку автотранспортних засобів. Ці обставини невідмінно призводять до збільшення кількості дорожньо-транспортних подій. Динаміку дорожньо-транспортних пригод наведено у табл.2 [12].

Статистика аварійності в нашій країні мала найбільш позитивні тенденції у 2014-2015 рр.. Незважаючи на досить вагоме зменшення надзвичайних пригод в деяких областях, та м. Києві, можна припустити, що даний спад пов'язаний з соціально-політичними подіями (Революція Гідності, військові конфлікти, анексія), що відбувалися у той час, та відсутністю даних з АРК та частини східних територій України. В цілому ж кількісні показники змінюються у бік збільшення дорожньо-транспортних подій. Аналізуючи останні зміни в країні, негативна тенденція аварійності може бути зумовлена двома факторами: зменшенням кількості поліції на дорогах, а також недовірою і скептицизмом з боку

водіїв з приводу перекваліфікації правоохоронних органів. До сталих причин автомобільних аварій можна віднести: погіршення погодних умов, вживання алкоголю чи наркотичних речовин за кермом, несправність транспортних засобів, стан автошляхів тощо. Наведені у таблиці 2 показники вказують на необхідність впровадження економічно обґрунтованих заходів із покращення організації та підвищення рівня безпеки дорожнього руху зі сторони держави та пошуку шляхів підвищення безпеки перевезень зі сторони автотранспортних підприємств.

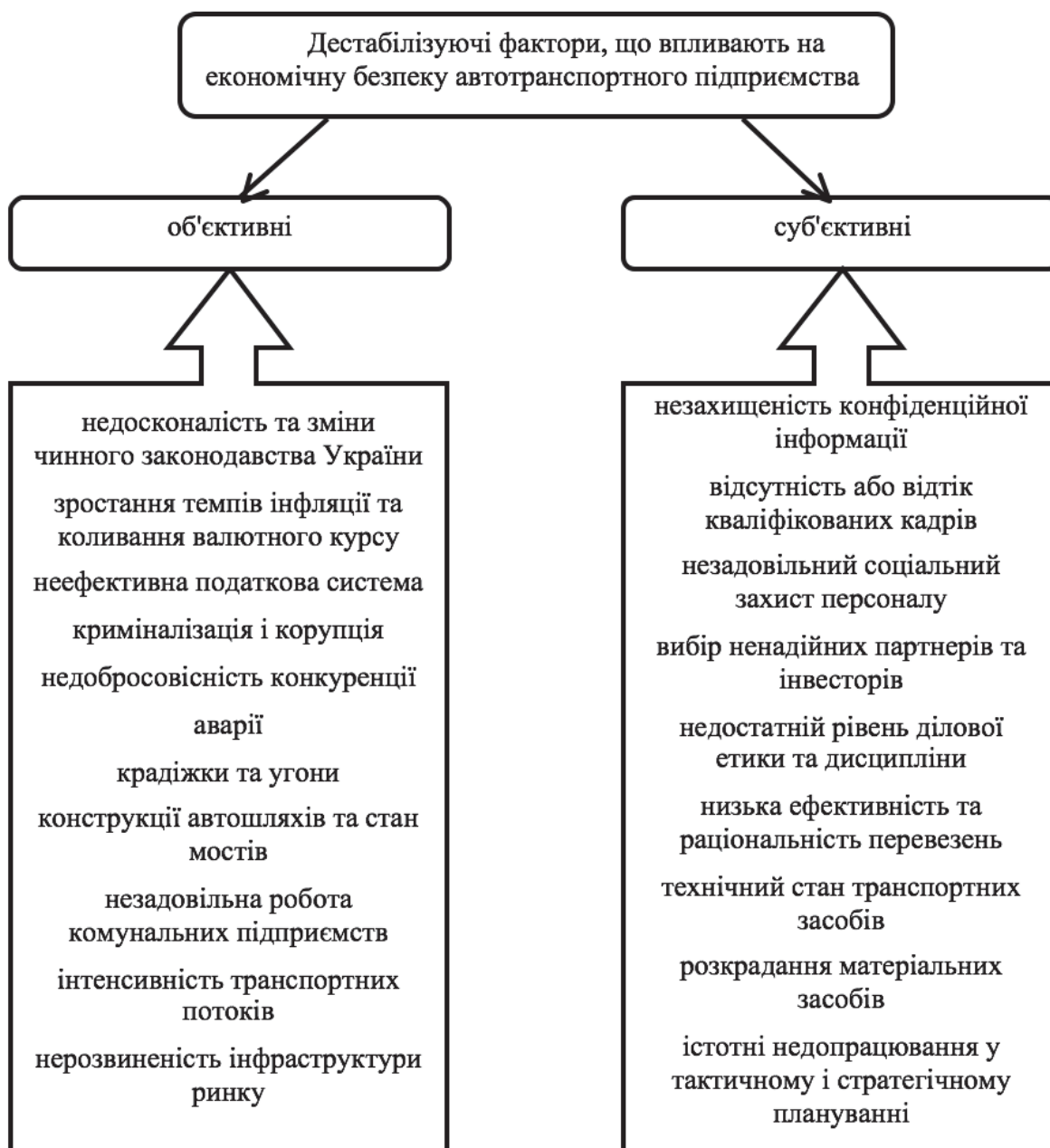

Рис. 1. Дестабілізуючі фактори впливу на економічну безпеку автотранспортного підприємства

Джерело: розроблено автором на основі даних [10,15,16]

Таблиця 2. Статистика аварійності в Україні

Регіон/рік, %	2012	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%	2016	%	2017	%
АР Крим	6963	7222	3,6	1202	-500,8								
Вінницька	2636	2758	4,4	2469	-11,7	2422	-1,9	3238	25,2	1969	25,2	1970	0,1
Волинська	2315	2267	-2,1	2164	-4,8	2340	7,5	2970	21,2	1696	21,2	1980	14,3
Дніпропетровська	11531	11721	1,6	10948	-7,1	9609	-13,9	11496	16,4	6678	16,4	7314	8,7
Донецька	19230	18738	-2,6	8794	-113,1	3118	-182,0	3267	4,6	2040	4,6	2247	9,2
Житомирська	3891	3774	-3,1	3672	-2,8	3487	-5,3	3869	9,9	2313	9,9	2650	12,7
Закарпатська	2063	2124	2,9	2131	0,3	2353	9,4	2609	9,8	1686	9,8	1826	7,7
Запорізька	6672	6545	-1,9	5612	-16,6	4827	-16,3	5859	17,6	3521	17,6	3900	9,7
Івано-Франківська	2464	2247	-9,7	2179	-3,1	2267	3,9	2650	14,5	1594	14,5	1768	9,8
Київська	60387	57253	5,2	49793	13,0	48598	2,4	54199	-11,5	32134	-11,5	34094	-6,1
Кіровоградська	1921	1751	-9,7	1594	-9,8	1613	1,2	1807	10,7	1025	10,7	1109	7,6
Луганська	5790	5950	2,7	2701	-120,3	635	-325,4	916	30,7	583	30,7	495	-18
Львівська	10261	9116	-12,6	7737	-17,8	8304	6,8	10317	19,5	6100	19,5	7263	16,0
Миколаївська	2529	2649	4,5	2553	-3,8	2612	2,3	3621	27,9	2139	27,9	2438	12,3
Одеська	15076	15376	2,0	13889	-10,7	12932	-7,4	13544	4,5	7460	4,5	9138	18,4
Полтавська	4957	4796	-3,4	4225	-13,5	3794	-11,4	4478	15,3	2748	15,3	2625	-4,7
Рівненська	1896	1951	2,8	2044	4,5	2263	9,7	2514	10,0	1512	10,0	1500	-0,8
Сумська	2562	2290	-12	1977	-15,8	1828	-8,2	1939	5,7	1191	5,7	1174	-1,4
Тернопільська	1620	1700	4,7	1586	-7,2	1539	-3,1	2049	24,9	1199	24,9	1433	16,3
Харківська	12604	12140	-3,8	11155	-8,8	10328	-8,0	11730	12,0	7040	12,0	7716	8,8
Херсонська	3434	3527	2,6	2927	-20,5	3099	5,6	3489	11,2	2163	11,2	2312	6,4
Хмельницька	3069	2983	-2,9	2982	-0,0	2628	-13,5	3020	13,0	1902	13,0	1959	2,9
Черкаська	4295	4209	-2,0	3910	-7,6	3532	-10,7	4097	13,8	2562	13,8	2528	-1,3
Чернігівська	2951	2917	-1,2	2546	-14,6	2440	-4,3	2739	10,9	1757	10,9	1718	-2,3
Чернівецька	1928	1801	-7,1	1968	8,5	1968	0,0	2359	16,6	1379	16,6	1669	17,4
м.Севастополь	3365	3205	-5,0	459	-598,3								
ЗАГАЛОМ	196410	191010	-2,8	153217	-24,7	138536	-10,6	158776	12,7	94391	12,7	102826	8,2

Джерело: [12]

Іншим дуже вагомим ризиком, пов'язаним як з діяльністю транспортних організацій, так і власне з володінням авто є крадіжки та угони. За даними МВС України у 2012 році за фактом незаконних заволодінь авто по всій території України розпочато 6167 кримінальних проваджень, у 2013 році - відкрито 6531, у 2014 році угнали 11875 автомобілів, у 2016 році зафіксовано 12205 крадіжок авто. Отже, кількість незаконних заволодінь авто з кожним роком зростає. Звісно, на практиці під час здійснення підприємницької діяльності автотранспортом ризик викрадення цілого авто є незначним, але крадіжки авто-мото деталей, вантажу або обладнання з машин нажаль є доволі розповсюдженим явищем.

Таким чином, суттєвими негативними чинниками, що виникають під час використання автотранспорту можна вважати незаконне заволодіння та пошкодження або знищення транспортного засобу, його складових частин або додаткового обладнання. Одним із підходів, яким підприємства та автовласники можуть убезпечити себе від збитків, що виникають через розглянуті загрози є страхування транспортних засобів.

Страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [13].

Страхування транспортних засобів (або автострахування) — вид страхування для легкових автомобілів, вантажівок та інших транспортних засобів, що повинен захистити майнові інтереси автовласника, пов'язані з витратами на відновлення транспортного засобу після аварії, поломки чи купівлю нового авто після угону. Використовується здебільшого для захисту від втрат, понесених у результаті дорожньо-транспортних пригод та від відповідальності, яка може настати в результаті таких пригод. Як правило, до переліку страхових випадків при страхуванні транспортних засобів відносяться наступні:

- викрадення - незаконне заволодіння транспортним засобом шляхом крадіжки, грабежу, розбійного нападу;

- заподіяння шкоди внаслідок ДТП - будь-яке пошкодження або знищення транспортного засобу, його окремих складових частин або додаткового обладнання внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

- нанесення шкоди внаслідок інших подій – пошкодження або знищення транспортного засобу, його складових частин або додаткового обладнання, внаслідок: протиправних дій третіх осіб, передбачених законодавством України; стихійного лиха; пожежі або вибуху; нападу тварин; падіння предметів на транспортний засіб тощо.

Ще одним видом захисту від втрат, що має відношення до функціонування вантажних автотранспортних підприємств, можна вважати страхування карго. Обов'язок страхувати вантажоперевезення може лежати на будь-якому з учасників логістичного ланцюга за умови наявності у нього майнового інтересу. Страхування вантажу власником — продавцем або покупцем — захищає його фінансові інтереси від можливих втрат, пов'язаних із загибеллю вантажу. Страхування вантажу залученим перевізником або експедитором окрім забезпечення покриття вартості вантажу захищає і самого перевізника від можливого регресу страхової компанії в разі збитку. В такому випадку страхування перевезення вантажів має здійснюватися на користь власника перевезеного товару. Компанія-перевізник може віднести витрати на страхування вантажів на транспортні витрати підприємства і включити таку страховку у вартість своїх послуг.

Головною метою економічної безпеки автоперевезень є ідентифікація та оцінка всіх можливих негативних факторів, що виникають в процесі діяльності автотранспортного підприємства, та їх мінімізація. Тому у першу чергу, здійснюється фінансування заходів, спрямованих на підвищення безпеки автотранспортних перевезень та зменшення ймовірності надзвичайних подій. Але повністю виключити ймовірність будь-якого ризику неможливо, тому система безпеки має включати організаційно-економічний механізм ліквідації наслідків надзвичайних подій та відшкодування нанесених збитків, основною складовою якого є страхування. Страхування транспортних засобів та вантажу є найбільш ефективною формою захисту від можливих збитків у результаті настання страхових випадків, оскільки за визначену плату воно дозволяє мінімізувати потенційні ризики та всю відповідальність за їх настання перекласти на страхову компанію. Це забезпечує стійкість

транспортного процесу, дозволяє запобігти несподіваному вилученню з обігу значної кількості фінансових ресурсів та підвищити якість фінансового планування господарської діяльності автотранспортного підприємства.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки автотранспортних перевезень має сприяти адаптації компаній автоперевізників до безперервних змін внутрішнього і навколишнього середовища. Отже, має бути реалізовано низку попереджувальних заходів, які мають втілювати системний підхід до виявлення негативних факторів впливу на діяльність автотранспортного підприємства. Розглядаючи суб'єктивні дестабілізуючі чинники, необхідно враховувати можливість їх попередження або запобігання їх виникненню. Урозуміння існування об'єктивних факторів впливу на економічну безпеку фірм автоперевізників таких, як аварії, крадіжки і угони, спонукає до пошуку організаційно-фінансового механізму ліквідації наслідків надзвичайних подій та відшкодування нанесених збитків. Основним елементом такого механізму можна вважати страхування транспортних засобів і вантажу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства / Іванюта Т.М, Заїчковський А.О. // Навч. посіб. – 2009. – 255 с. с. 8.
2. О.М. Сумець, М.Б.Тумар Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека /Сумець О.М., Тумар М.Б. // Навч. посіб. Київ - 2008 - 400 с.
3. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: / В.Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін. // навч. посіб. – К.: Правова єдність, 2009 . – 544 с.
4. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. — 2008. — №4. — С. 88 – 97 Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2008_4_11
5. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства / А. В. Нікітіна // Сталий розвиток економіки : Всеукраїнський науково-практичний журнал. – Хмельницький: Університет економіки і підприємництва, Інститут економіки, технології і підприємництва, 2011. – С. 82-86.
6. Варналій З.С. Економічна безпека : навч. посіб. / під заг. ред. З.С. Варналія// Навч. посіб. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

7. Дулеба Н.В. Оцінка можливості застосування існуючих методів та методик визначення рівня економічної безпеки підприємства на українських автотранспортних підприємствах [Електронний ресурс] / Н.В. Дулеба // Вісник Національного транспортного університету. - 2010. - № 21(1). - С. 307-311. Режим доступу [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2010_21\(1\)__77](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2010_21(1)__77)
8. Пушкар Т.А. Концептуальні підходи до питань економічної безпеки автотранспортного комплексу регіону [Електронний ресурс] / Т. А. Пушкар, О. Є. Козін // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2016. - № 1. - С. 146-154. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_1_26
9. Близнюк А.О. Аналіз стану системи управління економічною безпекою підприємств автотранспортної галузі [Електронний ресурс] / А.О. Близнюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2015. - № 3(2). - С. 121-124. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_3\(2\)__25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_3(2)__25)
10. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства / Є. М. Рудніченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. - 2013. - № 25(1). - С. 188-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/estepi_2013_25%281%29__23
11. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. - Львів: Видавництво ЛДУВС, 2011. – 380 с.
12. Статистика аварійності в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>
13. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 86/96-ВР [зі змін. та доп.]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
14. Гапак Н.М. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства» / Н.М. Гапак, І.В. Дочинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 68-73.
15. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства / І.О. Кузнецова, О.О. Кюне // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2015. - Вип. 3. - С. 120-128. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2015_3_17
16. Новіков А.О. Ієрархічна схема загроз фінансово-економічній безпеці підприємств / А. О. Новіков // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2016. - Вип. 16(2). - С. 77-80. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16\(2\)__21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16(2)__21).